

den ene side og den åbenbarede religion på den anden, et spørgsmål der gennem de klassiske århundreder var genstand for heftige diskussioner mellem muslimske lærde. Henrik Kaufmanns oversættelse er elegant og glidende, med omhyggelig gengivelse af en række af de tekniske termer, den arabiske tekst gør brug af. Det grundige noteapparat giver løbende informationer, der gør det muligt for læseren at følge med, og der er desuden omfattende referencer til de forskellige synspunkter, forskere, der har arbejdet med arabisk filosofi, i forskellige sammenhænge har gjort gældende.

I et kapitel gives ligeledes en præsentation af den betydning, Ibn Tufayls værk har haft for Europa med vægt på spanieren Baltasar Gracián (1601-58), og den engelske filosof John Locke (1632-1704). Kaufmann Sørensen er mere forbeholden for så vidt angår Ibn Tufayls mulige påvirkning af Daniel Defoe og hans berømte værk om Robinson Crusoe. I bogens sidste kapitel giver Kaufmann Sørensen en fortolkning af Ibn Tufayl og placerer ham overbevisende i forhold til Ibn Sina og al-Ghazali. Bogen kan derfor stærkt anbefales, dels for den tankevækkende historie om Hayy ibn Yaqzan, men så sandelig også for den fortolkning oversætteren gør gældende af Ibn Tufayl.

Jørgen Bæk Simonsen, professor mso, dr.phil.

Carsten Niebuhr Afdelingen, Institut for Tværkulturelle og Regionale Studier, Københavns Universitet.

Lissi Rasmussen (ed.): *Bridges instead of Walls. Christian-Muslim Interaction in Denmark, Indonesia and Nigeria.*

Minneapolis, Minnesota: Lutheran University Press 2007. 226 sider.

Spørgsmålet om, hvilken rolle religion spiller i konflikter rundt omkring i verden, er et emne, der optager folk globalt. Det gælder også religiøse organisationer og institutioner som Det Lutherske Verdensforbund (*The Lutheran World Federation*, der er et globalt fællesskab af kristne, lutherske kirker), hvis proaktive indsats over for fredelig sameksistens mellem muslimer og kristne er baggrunden for udgivelsen af denne bog. Bogen kan læses som en erfaringsopsamling på tre casestudier initieret af verdensforbundets studieprogram om kristne-muslimske relationer (2002-2006). I bogen beskrives og analyseres tre konkrete konflikter (*walls*) og tre konkrete eksempler på samarbejde og forsoning (*bridges*) i hhv. Nigeria, Indonesien og Danmark. Bogens struktur følger denne opdeling, så vi først får en konflikt fra hvert land præsenteret, dernæst et par kapitler med tværgående perspektiver, hvorefter der følger tre kapitler om dialogfremmende projekter, igen fulgt op af et kapitel, der samler op på de tværgående pointer. Forfatterne er eksperter fra de tre lande samt USA, og bogen er redigeret af Dr. Lissi Rasmussen, der er initiativtager og leder af Islamisk-Kristent Studiecenter i København, samt præst og forsker. Hun har desuden skrevet to af bogens tre tværgående kapitler.

De konkrete casestudier er spændende læsning. For en dansk læser er det nok især kapitlerne om

Indonesien og Nigeria, der er interessante. I Indonesien har magtskiftet efter præsident Suhartos tilbagetræden i 1998 betydet en stigning i religiøse konflikter. Fra 2001-2007 oplevede byen Poso, en by i Sulawesi, en af de mest vedvarende og voldelige konflikter i nationens historie. En af hovedårsagerne er demografiske forandringer, hvorved muslimer på bekostning af kristne har fået større politisk og økonomisk indflydelse i området. Også i Nigeria er der demografiske, økonomiske og politiske årsager til konflikten i Jos, hovedstaden i Plateaustaten, som ligeledes førte til voldelige sammenstød mellem kristne og muslimer fra 2001-2004. Her er der i høj grad tale om en konflikt om jord- og kapitalbesiddelser, som udmøntes i et modsætningsforhold mellem såkaldte ”indfødte” og ”nybyggere” eller ”settlers”, hvor sidstnævnte fortrinsvis er muslimer fra de etniske grupper Hausa og Fulani. Ligesom gennemgangen af disse to konflikter, er Mogens Mogensens præsentation af Muhammed-karikaturkrisen, som den valgte danske konflikt, beskrivende og nøgtern, men bringer måske ikke så meget nyt til en efterhånden (for 2009-læsere) gennembelyst – om end ikke færdiganalyseret – konflikt. En undtagelse er dog afsnittet om de kristne gruppers engagement i krisen, som ellers sjældent fremdrages. Mogensen opstiller her en skelnen mellem den kristne kritik af Jyllandspostens trykning af karikaturerne som hørende hjemme på det etiske niveau, mens samme kritikeres forsvar af ytringsfriheden knyttes til det retslige niveau.

De tre kapitler om konkrete freds- og dialoginitiativer er på samme måde relativt beskrivende.

Det gælder fremstillingen af *Association for Christian-Muslim Mutual Relations*, der blev dannet i 1993 i Nigeria; og beskrivelsen af det tværreligiøse hjælpearbejde efter tsunamien i Indonesien. Ligesom det er tilfældet med det rådgivende team for patienter og deres familier med anden etnisk baggrund, der er blevet organiseret og uddannet af Islamisk-Kristent Studiecenter.

Valget af tre lande og konkrete cases gør det særligt spændende med et komparativt perspektiv, hvilket yderligere udfoldes i de tværgående kapitler. I kapitlet om betydningen af sharī'a i de tre lande giver Nelly van Doorn-Harder et nuanceret indblik i, hvor forskellige betydninger og praksisser sharī'a tillægges, hvordan dette opleves af ikke-muslimer, og hvor stor uenighed blandt muslimer, der er herom. I kapitlet *Beyond the Stories* giver Lissi Rasmussen en række bud på, hvad der ligger bag konflikterne. Her peges på os-dem-konstruktioner, globale processer, medierne, politiseringen, religiøs radikalisme og meget andet. Det måske mest interessante er de forskydninger, der i alle tre konflikter sker mellem forskellige os-dem-konstruktioner. Fra at trække på en indfødt-nybygger-modsætning i Nigeria handler konflikten pludselig om en kristen-muslim-modsætning. Tilsvarende forskydning finder man i Danmark, hvor dansk-migrant-modsætningen pludselig italesættes som en kristen-muslim-modsætning. Det ville have været interessant at forfølge disse forskydninger nærmere. Desværre sker der snarere det, at Rasmussen selv tenderer til at gøre det samme uden at hjælpe læseren til at forstå, hvordan et modsætningsforhold mellem dansker og immigrant pludselig bliver til en konflikt mellem

kristne og muslimer. De konkrete eksempler demonstrerer tydeligt, hvordan politiske, økonomiske og sociale forskelle spiller en afgørende rolle i konflikterne. Et samlet bud på, hvordan religionen kommer til at stå så central i konflikten, gives ikke. Rasmussen peger her på de religiøse leders ansvar, betydningen af de religiøse følelser, og tendenserne til at universalisere ens egen tro og skabe 'de andre' som fjendebillede. Samtidig peger hun på, at religion også kan have en positiv indflydelse i form af initiativer til at modvirke konflikternes eskalering. Desværre fremstår kapitlet uredigeret og svært at følge strukturen, bl.a. pga. den gentagende vekslen mellem eksempler fra de tre lande og inddragelsen af nyt eksempelmateriale, som fx Hizb ut-Tahrir. Det sidste kapitel, også af Lissi Rasmussen, omhandler forslag til brobygning og opstiller en række dialogmodeller. Det demonstrerer overbevisende, hvordan forskellige dialogformer virker i forskellige sammenhænge med forskellige formål.

Bogen præsenterer et meget stort og spændende empirisk materiale med mange komplekse analytiske perspektiver. Det er tale om indsigtfulde præsentationer. Komplexiteten gør det også nødvendigt at hjælpe læseren til at navigere. Her kunne en klarere præsentation af kriterier for sammenligning have hjulpet læseren til at få en endnu bedre indsigt i variationen og lighederne mellem konflikter og forsoninger i de tre lande.

Lise Paulsen Galal, ph.d., lektor, Kultur- og Sprogødestudier, Institut for Kultur og Identitet, Roskilde Universitet.

Gina Gertrud Smith, *Medina Gounass: Challenges to Village Sufism in Senegal*. Copenhagen: *Janua Religionum*, vol. 4. 2008, 96 pp., 22 color plates.

Medina Gounass is a large village or small town in a remote area of Senegal. It was established in 1936 by a Sufi shaykh of the Tijaniyya order, one of the two orders that dominate Senegal. Sufi settlements of this sort are now rare in the Arab world, but are found in more peripheral areas: Senegal, Sudan, Somalia, and Malaysia, for example. For many years Medina Gounass was very much a Tijani settlement, but since the 1970s it has become less isolated. Transport links with the rest of Senegal have improved, and outsiders (including to some extent the Senegalese state) have moved in, making it more of a town than a village. Many of the original inhabitants have left to work elsewhere – in Dakar, or even in Europe – but still return to the village, where they have often left their female relatives. At the same time, the Tijaniyya's control has been weakened, since two rival claimants for the succession to the founding shaykh's position emerged after that shaykh's death in 1980.

Gina Gertrud Smith's short book (only 96 pages, of which many are devoted to color photographs) aims on the one hand to "deepen, balance and bring the image of the community up to date" (p. 85), and on the other hand to see how Medina Gounass is coping with the various challenges it is facing. More specifically, one question is whether it has followed the pattern identified in Mali whereby a "rationalist episteme" is displacing